

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ
Том 8, 2016

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF PHILOSOPHY
LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE
Volume 8, 2016

ПРОФЕСОР БЕНЬО ЦОНЕВ КАТО ОСНОВЕН РЕФЕРЕНТ НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА

БОРЯНА ХРИСТОВА

Boriana Hristova. PROFESSOR BENJO CONEV AS MAIN ACQUISITIONS ADVISER OF THE NATIONAL LIBRARY IN SOFIA.

В статията за първи път са публикувани изцяло и са анализирани бележките на проф. Беньо Цонев върху даваните за откупуване ръкописи и старопечатни издания на Националната библиотека в периода от 1897 до 1922 г. Дадени са пълнотекстово общо деветдесет и един документа, които илюстрират начина на комплектуване на специалните колекции на Националната библиотека за един 25-годишен период от нейната история. Приведени са и други документи, свързани с референтската дейност и с отпускането на средства от Министерството на народното просвещение за тези колекции.

Ключови думи: Беньо Стефанов Цонев 1863-1926; Народна библиотека в София; ръкописни книги; старопечатни книги; цени на ръкописни и старопечатни книги

In this article are entirely published and analyzed for the first time the reviews and notes, made by Prof. Benjo Conev on manuscripts and old printed books that were brought for sale to the National library in Sofia during the period from 1897 to 1922. Here are presented, in full text, ninety-one documents that illustrate the method used for acquisitions of Library's special collections for quarter of a century space of time of its history. There are more adduced documents which are relevant to Conev's work as a referent and to the granting of money for these collections from the Ministry of Public Education.

Keywords: Benjo Stefanov Conev 1863-1926; National library in Sofia; manuscripts; old printed books; prices of manuscripts and old printed books

Професор Беньо Стефанов Цонев (12 януари 1863 – 5 октомври 1926) е един от най-известните и влиятелни български учени и преподаватели–лингвисти.¹ Той е доказан специалист по славянско езикознание, по диалектология, палеография и текстология, както и дългогодишен преподавател в Катедрата по История на българския език при Софийския университет. Получил е много добро за времето си образование и се е развил всестранно филологически, което съвсем естествено води до изявата му като единствен референт за дълъг период от време на Народната библиотека в София. За да се добие по-пълна представа за израстването на този наш сякаш позабравен напоследък учен, си позволявам да приведа тук част от едно негово собственоръчно написано Curriculum Vitae, което той е подготвил през 1907 г., при това първоначално на руски език. То започва така: „Родился 12 января 1863 г. вь городъ Ловечъ (Плевен. Орх.) До 1877 г. прошесть первоначальное обучение и первые четыре класса вь своемъ родномъ городе. 1878 и 1879 быль писаремъ вь канцелярии окружного начальника города Ловеча. Вь конецъ 1879 г. получилъ стипендию министерства народного просвещения и поступилъ вь Загребскую класическую гимназию. 1884 г. окончилъ курсъ гимназии съ матуритеттнымъ экзаменомъ. 1884/5 быль учителемъ Петро-Павловской семинарии (близъ г. Тернова). 1885/6 быль учителемъ реальной гимназии вь г. Ломъ–Паланка. Вь конецъ 1886 поступилъ вь Виенский университетъ на стипендии Министерства народного просвещения, где прошесть четыре семестра и работалъ вь семинаре професора Ягича“².

Следват данни за пребиваването му в Университета в Лайпциг, където е студент и специализант на прочутия проф. Август Лескин – една от най-големите фигури в световната славистика. В България той се завръща през 1891 г. и се установява в София, първоначално като гимназиален учител и лектор по немски език, а после и като преподавател (от 1894 г.) в Софийския университет. Изглежда, че тъкмо по това време неговата дейност тясно се свързва и с Националната ни библиотека – наричана тогава Софийска Народна библиотека. Библиотеката силно се е нуждаела от специалист, който да преглежда ръкописите, старопечатните и редките книги, които са постъпвали за откупуване, да ги препоръчва за набавяне или отхвърля и най-вече – да посочва подходящите

¹ По-подробна справка за живота и делото му, както и основната литература за него вж. у: **Смядовски**, Стефан. Цонев, Беньо Стефанов. В: *Кирило-Методиевска енциклопедия*. Т. 4. София: Акад. изд. Проф. Марин Дринов, 2003, с. 477–480. ISBN 954-430-949-7.

² **НБКМ-БИА**, ф. 205, а.е. 1, л. 1–2.

цени, които могат да бъдат заплатени за тях. Очевидно най-подготвеният за такава работа български специалист е бил професор (тогава все още само преподавател) Беньо Цонев.

Най-напред към него се обръща с писмо през месец декември 1896 г. тогавашният директор на Библиотеката – Райчо Каролев³, който, като бивш просветен министър и истински книжовен човек, полага големи усилия за попълване на колекциите от ръкописи, старопечатни, редки и ценни книги. Отговорът на Б. Цонев, заведен официално в библиотечния архив, идва през януари 1897 г. и от този момент насетне той става редовен референт на Националната библиотека. Любопитно е да се отбележи, че в свое писмо от 24 ноември 1907 г. проф. Беньо Цонев твърди, че „*вече от 17 години е референт на библиотеката*“, което означава, че би трябвало да е започнал тази дейност през 1890 г., когато все още не се е бил установил в София. Очевидно тук има някакво разминаване на датите или пък известно преувеличение от страна на автора на писмото. Във всеки случай най-ранното му запазено до днес официално писмо, свързано с референтската му дейност, е от 16 януари 1897 г. и носи всички белези на първо по рода си. Очевидно тъкмо по това време Б. Цонев започва да преглежда редовно ръкописите и печатните книги, предлагани на Народната библиотека в София, като прави това абсолютно безкористно, само в името на това да допринесе за обогатяването на нейния фонд. Едва през 1907 г. той официално поставя въпроса за заплащането на труда му. Впрочем самото писмо е много интересно, тъй като в него Б. Цонев се определя като „цензор“, както, според него, е било прието в други държави по онова време, поради което предлагам тук пълния му текст:

*До господина Директора на
Соф. Народ. Библиотека*

Господине Директоре,

Заедно с писмото Ви отъ 20/XI т.г. под № 257 получихъ и пратените ми за оценка 21 ръкописни и старопечатни книги. Преди обаче да пристъпя къмъ оценка на тая грамада книги, считамъ за навременно да подигна единъ въпросъ, който отдавна чака своето уреждане.

Има вече 17 години откакъ безропотно оценявамъ сичките ръкописни и старопечатни книги, които постъпятъ за проданъ въ Соф. Народ. Библиотека, а и досега не съмъ получилъ никакво възнаграждение

³ Повече за дейността на Райчо Каролев като директор на Библиотеката вж. у **Симеонова, Р.** *Българската национална библиотека и нейните директори* (1879–2009). София: Христо Ботев, 2009, 43–46. ISBN 978-954-445-956-7.

за трудът си, макаръ сегизъ–тогизъ и да съмъ подсецалъ библиотечните власти да уредатъ тъй или инак тоя важенъ за мене въпросъ. По други страни оценката на стари книги извършватъ нарочно поставени цензори с постоянна заплата, или пъкъ на тия цензори се определя като възнаграждение известенъ процентъ отъ стойността на купените книги. Нашата Народ. Библиотека, в която постъпятъ не по-малко стари книги, отколкото другаде, би трявало тъй също да предвиди известно възнаграждение за своя постояненъ оценителъ.

Като Ви обаждамъ това, моля Ви най-покорно, господине директоре, да се заинтересувате съ тоя въпросъ, като имате предвидъ не само пратените ми сега за оценка 21 книги, не само получените от Министерството други 50-60 ръкописи, за описването на които говори тия дни и поддиректорътъ, но и работата ми отъ онова време, откакъ фактически изпълнявамъ цензурска длъжностъ при поверената Ви библиотека.

Надявамъ се, че библиотечните власти ще признаятъ справедливото ми искане и ще намерятъ способъ какъ да възнаградятъ прилично трудътъ ми.

С най-голяма почитъ
[Подпис] Д-ръ Б. Цоневъ

София, 24/XI. 1907 г.⁴

Работата с реферирането през първите години е вървяла като различните директори са му изпращали в дома му предложените за откупване ръкописи и печатни книги, а той ги е връщал с кратки анотации и предложения за цени. В началото кореспонденцията е била официална, но постепенно Цонев е започнал да преглежда документите на място, в библиотеката и да поставя в самите книги и ръкописи свои кратки бележки, някои от които със съвсем оскъдни данни и дори недатирани и неподписани. Това последното става честа практика след излизането на първия том от неговия *Опис* през 1910 г.⁵ В предговора си, писан през януари същата година, съставителят дава следната оценка на събраните ръкописни и старопечатни книги: „С истеклата 1909 г. се навършиха тъкмо трийсет години, откак Народната Библиотека в София, основана в самото начало на обновената българска държава, продължава да бъде хранилище за книжовен имот, български и чужди. През туй време библиотеката, за да отговаря на своето име и назначение „народна“, е прибирала, доколкото ѝ са средствата позволявали, сички книжовни старини от българска, па и славянска писменост, и е набрала

⁴ Препис от това писмо е запазен днес в БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1270–1271.

⁵ Цонев, Беньо. *Опис на ръкописите и старопечатните книги на Народната библиотека в София*. София: Нар. библ., 1910.

тъй полека-лека една ръкописна сбирка, която има вече известно значение за славянската наука. Затова време беше да се стъкми подробен опис на книжовните старини, влезли в състава на тая сбирка, който да ѝ бъде вярно огледало пред учения свят и да направи тая немалка вече сбирка достъпна за научна работа.“

След това, когато се събират достатъчно нови постъпления и става наложително да се подготви втори том, Б. Цонев се постаравя вече предварително да договори финансовите условия за неговото изработване. Сведения за това можем да открием в едно писмо на Стилиян Чилинги-ров – ревностен любител на старата книжнина и грижовен директор на Народната библиотека, както и застъпник изобщо на библиотечното дело в България, до тогавашния министър на просвещението. Писмото е от 27 януари 1922 г.⁶ и гласи:

*ДО ГОСПОДИНА МИНИСТРА НА
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ*

РАПОРТ.

Господине Министре,

Един от най-важните отдели при поверената ми Народна Библиотека е, безспорно, отдела за ръкописи, старопечатни книги и архив. Но за да бъде той лесно, правилно и научно използван от наши и чужди учени, необходимо е да се опише, като негова опис се направи достояние на по-широк кръг хора. Впрочем, такъв печатан опис само за ръкописи и старопечатни книги Библиотеката притежава от 1910 г. В него са описани научно от нашия именит палеограф проф. Б. Цонев само 605 ръкописа и книги. Обаче от това време насетне ръкописите и старопечатните чужди книги се почти удвоиха. Ето защо, за да бъдат и тия нови придобивки библиотечно подредени и научно описани, Библиотечното управление се отнесе с писмо от 21. IV. Под № 340 до г. проф. Цонева с молба да му съобщи, при какви условия може да извърши тази работа. В отговор на това писмо, г. проф. Цонев представи писмено следните условия: 1./ За всеки описан ръкопис да му се плаща по 150 лв. и 2./ след като описане бъде готов, да му се плати по 400 лв. на кола за редактиране, корегирание и други грижи около печатането на описане. Тия условия, в отсъствието на г. Цонева, бяха удобрили от Библиотечния комитет на заседанието му от 5/IX 1921 г. с протокол № 7. Едновременно той реши да възложи на г. проф. В. Златарски изучаването и

⁶ НБКМ-БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1603.

описването на историческите документи и приготви за издаване. За този труд на г. Златарски да му бъдат платени по 500 лв. на кола.

Като Ви съобщавам тия решения на Библиотечния комитет, моля, Господине Министре, да бъдат удобрени от Вас. С това поверената ми Народна Библиотека значително ще се приближи до своите задачи да бъде не само хранилище на нашите духовни богатства, но и място за тяхното научно изучаване.

Приложение: съответни извлечения от протокол № 6 от 27/IV и протокол № 7 от 5/ IX 1921 г.

ДИРЕКТОР: Ст. Чилингиров.

След изпращането на това писмо, още на 31 януари 1922 г. идва и отговор от Министерството,⁷ който гласи:

„Разрешава се, Господине Директоре, да възложите на професор Б. ЦОНЕВ да прегледа, нареди и опише неописаните още ръкописи в поверената Ви библиотека, като му се плати за всеки описан ръкопис поотделно и независимо от размера по 150 лева, а след като описа бъде готов, да му се плати по 400 лева на кола за редактиране, корегирание и други грижи около печатането на описа.“

Така Б. Цонев успява да получи за своя цялостен труд 55 000 лева – една немалка за времето си сума, която, разбира се, е напълно заслужена с оглед на усилията, които ученият полага за разкриването на сбирката от славянски ръкописи на Народната библиотека. Заслужава си да споменем, че неговите описания, независимо от някои свои недостатъци, продължават активно да се използват и до ден днешен.

И така, в края на 1922 г. авторът вече бърза да приключи с оценките на ръкописите, които ще бъдат придобити от Библиотеката и съответно включени в публикацията му и затова записките вече са набързо направени, предвид предстоящото по-подробно описание на паметниците. След като завършва и предава окончателно за печат втория том от *Описа* си, Цонев прекратява дейността си като референт на Библиотеката. От 1924 г. насетне здравето му сериозно е разклатено, а през 1926 г. си отива от този свят, без всъщност да дочака излизането на така амбициозно подготвения обемист труд. Независимо от факта, че на предната корица и на заглавната страница на изданието стои годината 1923⁸, в края на което ръкописът е предаден окончателно за печат, вторият том от *Описа*

⁷ НБКМ-БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1604.

⁸ Цонев, Б. *Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека*. Том II. София: Нар. библ., 1923.

излиза едва през 1926 г. и то тъкмо в деня, в който проф. Б. Цонев завършва земния си път⁹.

В настоящата публикация за първи път са въведени в научно обръщение, като са предадени изцяло, всички запазени от ръката му писма и бележки с данни за книгите, които е преглеждал и най-вече – с цените, които е предлагал – информация, която не може да бъде открита никъде другаде, освен върху фишовете му с различна големина. Тези документи досега не са били предмет на изследване, за тях няма информация, а повечето дори никъде не са били заведени и тепърва могат да оформят нова архивна единица, вероятно към споменатия вече фонд на Б. Цонев в Български исторически архив на Националната библиотека. Част от официалните референтски писма на Б. Цонев се пазят днес в архивния фонд на Националната библиотека¹⁰, но те не са били свързани досега с ръкописите и печатните книги, за които са се отнасяли и поради тази причина информацията не е могла да се използва адекватно. В настоящата публикация са атрибуирани всички документи, към които се отнасят данните от референтската дейност на Б. Цонев. Тези данни в повечето случаи съдържат заглавието на ръкописа или книгата, името на автора (за печатните книги), датировката, която при ръкописите в някои случаи покъсно е претърпявала промени, името на лицето, доставило съответната единица и мястото, където тя е била открита, както и цената, която референтът предлага. Прави впечатление, че повечето паметници са били доставяни от г-н Ставри Георгиев от Крушево, на когото при различни случаи Библиотеката е предоставяла официални документи, легитимиращи го като неин представител и отговорник за събирането на ръкописни паметници. В предговора си към втория том от *Описа* Б. Цонев дори изрично го споменава и му прави много интересна характеристика, която заслужава да бъде цитирана тук: „*Освен това, между 1910 и 1914 год. се намери един пържав любител на старини, Ставри Георгиев от Крушево (Македония), който пропътува някои наши западни краища (Врачанско, Самоковско и Кюстендилско) с нарочна цел да събира книжовни старини; с особено усърдие тоя случаен и съвсем неук старинар тършуваше по черкви и къщи и каквото намереше, пращаше го или го донасяше в Библиотеката. Много от неговите находки не хванаха*

⁹ Спомени за това разказва нееднократно приживе видният наш палеограф и езиковед, в известна степен наследник на делото на проф. Б. Цонев по описването на славянските ръкописи в Националната библиотека, проф. Христо Кодов, който е бил и негов студент: „*Тъжното беше – казвал ми е няколко пъти той – че в мига, в който узнахме, че Описът е излязъл от печат, видяхме, че пред Университета е спуснато черното знаме в памет на покойния вече Беньо Цонев*“.

¹⁰ Архивът на Националната библиотека за този период се съхранява в НБКМ-БИА, под № 35.

място, но пък други се пак имаха стойност и увеличиха библиотечната сбирка със 76 нумера“.

На някои места в референтските бележки за ръкописните книги е посочван и броят на листовете, особено ако са фрагменти, или пък е оставяно свободно място, за да може след номерирането им това число да бъде попълнено. Има отделни случаи, в които Б. Цонев е записвал накратко и впечатленията си от езиковите и правописни особености на паметника или си е отбелязвал други важни детайли, на които е смятал да обърне внимание по-късно, при подготовката на по-подробните си описания. Повечето бележки са датирани и надлежно подписани, но има и такива, които очевидно са били писани набързо и нямат дати, а десетина дори и не са подписани. Всичките им белези обаче недвусмислено сочат като техен автор Б. Цонев.

Специален интерес представлява въпросът с определянето на цените за откупка на книжовните паметници. При един прецизен анализ не може да не се стигне до заключението, че тези цени, общо взето, са слагани на случаен принцип. Те варират от 50 стотинки (най-ниската цена, дадена за няколко късни ръкописа от XIX век) до 2 000 лева (най-високата цена), дадена за пергаментно четириевангелие от XIV век. Никъде обаче няма обосновка на тези цени. Съпоставката между горе-долу едни и същи като време на написване, съдържание и обем ръкописи показва, че цените им варират от 50 стотинки до 15 лева, без за това на пръв поглед да има рационално обяснение. В повечето случаи ръководството на библиотеката, а по-късно и Министерството на просвещението обаче са одобрявали разходите, предложени от Беньо Цонев, без да ги обсъждат, както личи и от цитираното по-долу писмо. То е на Министерството на народното просвещение от 22 октомври 1907 г.:

Съобщава Ви се, Господине Директоре, че се одобрява да откупите за поверената Ви Народна библиотека ръкописите:

- 1. Новобългарски дамаскин отъ XVIII. век, тисанъ на източно наречие, за 50 лева и*
- 2. Месеџослов всего лета, новобългарски ръкописъ отъ началото на XIX. Векъ за 30 лева, както ги е оценил г. д-ръ Б. Цоневъ.*

Министър: Подпис Н. А.¹¹

В отделни случаи ръководството на Библиотеката е успявало да договори дори и по-ниски от препоръчаните цени. Това е било отбелязвано с молив върху листовете с анотациите на Цонев. В един случай например той е препоръчал цена от 80 лева, но диагонално на листа, със син химически молив, е отбелязано: *“Откупен за 60 лева“*.

¹¹ По това време министър на Народното просвещение е бил Никола Алексиев, заемал поста от 3 март 1907 до 16 януари 1908 г.

В резултат от направеното издирване се установи, че днес са налични общо 86 документа, свързани с комплектуването на ръкописи и старопечатни книги в периода от началото на 1897 до края на 1922 г. Последните запазени бележки носят дата 17 декември 1922 г. Тук следват пълните им текстове, които са подредени на хронологически принцип – от най-ранната до най-късната. Онези от тях, които не са датирани, за улеснение, са подредени според сигнатурата на ръкописа или печатната книга, за които се отнасят. Вземите от БИА бележки носят означението на архивната единица и точния лист, поставени в скоби, а онези, които досега никъде не са били заведени, са без означения. Текстът с типичния му правопис е запазен непокътнат с две изключения – не се предава ятовият знак и знакът за голямата носовка. Те са осъвременени. Всичко друго е напълно автентично, което може лесно да се установи при сравнението с дадените сканирани копия на част от представените документи. Там, където отделни думи или фрази са били подчертани от ръката на референта, са подчертани и в текста. Оригиналните ръкописи на Б. Цонев, както и текстовете на другите писма, свързани с неговата дейност, са предадени в курсив, за да се отличават лесно.

Поместените в края на публикацията фотоси дават ясна представа за това как изглеждат документите и какви добавки, като номера, бележки или временни сигнатури, са били направени след предаването им на библиотечното ръководство. Незаведените писма, както и тези бележки, които не са били подадени официално, нямат такива добавки. Най-ранното запазено писмо на Беньо Цонев с оценка на книги е:

1. Писмо от 16 януари 1897 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 528)

Вх. № 7 / 16/1 1897 г.

*До господина Директора на Софийската Народна библиотека
(на № 261. Дек. 5. 96).*

Г-не Директоре!

Въ отговоръ на Почитаемото Ви писмо, съ което ми бяхте пратили четири ръкописни книги за оценяване, честь ми е да ви явя следното:

Кн. № 1 е гръцко Изборно евангелие, хубавъ пергаментъ фолио, старинско писмо отъ XIII в. Цена около 60 лева.

Кн. № 2 е пакъ гръцка – Апостолски и евангелски чтения, съ черковни ноти извътре, отчасти на пергаментъ, отчасти на хартия. Цена до около 40 (четиридесетъ) л.

Кн. № 3 е Въскръсникъ, сръбска редакция отъ XVI в. На хартия. Цена до около 40 – 35 л.

Кн. № 4 е гръцки ръкописъ, а именно Триодъ, отчасти на пергаментъ, отчасти на хартия. Цена до 15 лева.

Като Ви испращамъ речените книги назадъ, моля Ви да забележите въ списъкътъ имъ, отъ кого са купени, де са намерени и кой ги е намерилъ. Тия данни са важни за историята на ръкописите.

София, 16. I. 97.

С почитание:

[Подпис] Б. Цонев

Всички посочени по-горе ръкописи са намерени в Охрид от Евтим Спространов и са доставени от него в Библиотеката, което очевидно при написването на писмото все още Цонев не е знаел, защото не го е отбелязал. По-късно, когато е подготвял *Описа* си, авторът е направил някои промени. Така вместо като „Триод“ гръцкият ръкопис е описан като „Осмогласник“ от XIV век (№ 565 в Том 1), а ръкопис № 3 вместо „Въскресник“ е въведен като „Цветен триод“ (№ 223 в Том 1). Тук трябва да се отбележи, че в първия том авторът е включил не само славянски ръкописи, но и гръцки и други чуждоезични ръкописи, както и стари печатни книги, които по-късно са били описани по друг начин от други автори.

2. Писмо от 2 април 1897 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 536)

Вх. № 55 / 2/IV 1897 г.

*До Господина Директора
на Народната библиотека.*

Г- не Директоре!

Въ отговоръ на писмото Ви от 9й декември м.г. подъ № 263, съ което бяхте ми пратили три печатни книги за оценение, честь имамъ да Ви явя, че едната от тяхъ, а именно Неофитовата Аритметика има въ Народната библиотека и то въ два екземпляра (вж. Сигн. V E 4/7, VII И 3/11), за това няма нужда да се купува, а колкото до другите две книги ще кажа, че не са особено редки и библиотеката не би трябвало да дава за тях двете повече от 10 до 12 лева.

София, 2 април 1897.

С почитание

[Подпис] Б. Цонев

Тук сигурно става дума за книгата „Аритметическое руководство за наставление на българските юноши“ от Неофит Бозвели, от която Националната библиотека днес притежава няколко екземпляра, чиито инвентарни номера обаче са означени след 1924 г. Вероятно настоящият екземпляр не е бил закупен по онова време, още повече че и, както личи от

текста, Б. Цонев не го препоръчва. Другите две книги няма как да бъдат идентифицирани, но вероятно и те не са били закупени.

3. Бележка от 18 февруари 1899 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 594)

Г-нъ Каролевъ,

Тия книги, или поне повечето отъ тяхъ, ги има в Народната библиотека и не зная, доколко ще е потребно да се купуватъ. Но ако сте намислили да ги купувате, то споредъ моята оценка би трябвало да се плати не повече от 12 – 15 лева.

София, 18. II. 99.

[Подпис] Б. Цонев

Тези книги не биха могли да бъдат идентифицирани, а и повече от вероятно е, че не са постъпили в Народната библиотека, тъй като, според препоръката, не е било нужно тяхното закупуване.

4. Писмо от 12 ноември 1902 г.

*До господина Директора на
Софийската народна библиотека.
тука.*

Въ отговоръ на писмото Ви отъ 5. Ноември т.г. подъ № 182, съ което ми пратихте единъ ръкописъ за оценка, честь ми е да Ви съобщя, г-нъ Директоре, че въпросниятъ ръкописъ е Октоихъ от 14 векъ, сръбска редакция. По старината си заслужава внимание, но понеже не е съхраненъ цялъ, а само 52 разбъркани листи, цената му доста спада, обаче се едно можете да го придобиете за Народната библиотека, като предложите на притежателя му 100 до 120 лева. При случай че се придобие ръкописътъ за Нар. библ. нека се не забравя да се отбележи, отъ кого е купенъ и де е намеренъ въпросниятъ ръкописъ.

София, 12. XI. 1902.

Съ почитание

[Подпис] Б. Цонев

С дебел син молив някой е отбелязал в горния ляв ъгъл на писмото старата сигнатура на паметника – № 318. Днешната му сигнатура, дадена в Том 1 на *Описа*, е № 170.

В това писмо, първо към новия директор на библиотеката – Пенчо Славейков, ученият отново повтаря предишните си препоръки, а именно, че при закупуването на даден книжовен паметник е необходимо изрично да се записва кой го е предал в Народната библиотека и откъде идва книгата. Официалният характер на писмото показва, че все още не са установени по-тесни контакти между ръководството на Библиотеката и бъдещият основен експерт по славянските ръкописни и старопечатни книги.

5. Бележка от 12 март 1903 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 794)

1. Псалтир и последованіе печатанъ в печатницата на Божидара Вуковича, Венеция, не добре запазенъ и разкъсанъ, сръбска редакция отъ XVI векъ. Запска на л. 202 обр. Има една записка отъ 1606 год.

Може да се даде за нея 10 лева.

2. Сборникъ среднобългарска редакция XVI в. Доста хубаво запазенъ и подвързанъ – 20 лева.

3. Служебникъ сръбска редакция отъ XVII в. Не особено хубаво запазенъ и обикновенъ – безъ особена важностъ. Да се даде до 5 лева.

София, 12.ІІІ. 1903.

[Подпис] Б. Цонев

Очевидно е, че началото на писмото е изгубено, тъй като то започва направо с изреждане на паметниците. Последният ръкопис – служебник – е включен в Том 1 на *Описа* под № 242, като паметник от XVI век. Старопечатната книга или не е закупена, или по-късно е изгубена, защото няма никаква следа от нея в колекцията „Славянски кирилски печатни книги 15–20 в.“ в НБКМ. Същото може да се каже и за сборника от XVI век, за който няма никакви по-подробни данни, по които да бъде разпознат.

6. Бележка от 26 март 1903 г.

Българска история – единъ видъ Царственикъ на новобългарски – писано в Пирдопъ. Любопитенъ ръкописъ по съдържание и по езика си.

Може да се даде за него до 15 лева.

26. ІІІ. 1903.

[Подпис] Б. Цонев

Изглежда, че бележката се отнася до ръкопис № 374 описан в Том 1 – преправка на Паисиевата история, доставена от библиотеката на П. Р. Славейков. Според предположенията на Б. Цонев тя е писана вероятно от даскал Тодор Пирдопски.

7. Писмо от 21 октомври 1903 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 851)

Вх. № 1278 / 31/XII 1903 г.

До Директора на

Народната библиотека

Господине Директоре,

Въ отговоръ на писмото Ви отъ 4. X. т. г. подъ № 411, съ което ми пращате единъ ръкописъ за оценка, честь ми е да Ви съобщя, че речения ръкописъ е часословъ сръбска редакция отъ XVII векъ. По съдържание този ръкописъ няма важностъ за нашата стара литература, нито пък има някое значение за историята на бълг. езикъ, но добре е да се прибере въ Народната Библиотека, ако притежателятъ му го остави за 6 – 8 лева.

Ако се купи, нека се отбележи, кой го продава и де е намерень.

С това заедно Ви изпращамъ и самиятъ ръкописъ.

София, 21. X. 1903.

Съ почитание

[Подпис] Б. Цонев

8. Писмо от 30 декември 1903 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 863)

Вх. № 1272 / 31/XII 1903 г.

До господина Директора на бъл-

гарската Народна библиотека

Господинъ Директоре,

Въ отговоръ на писмото Ви отъ 29. Ноември т.г. подъ № 484, съ което ми искате оценка на една стара книга, „Служба на светите Седмочисленници“, честъ ми е да Ви обадя, че следъ като прегледахъ тая книга, намирамъ, че тя заслужава да се купи за Народната библиотека, понеже е голяма рядкостъ. Печатана е въ Москополъ на 1741 год. И макар да не е цяла запазена, може да се заплати за нея до 40-50 лева. Но понеже е печатана книга, преди да се купи, нека се прегледа въ Народната библиотека, да не би да я има вече; въ такъвъ случай, разбира се, цената ѝ се намалява значително.

София, 30. XII. 1903.

Съ почитание

[Подпис] Б. Цонев

Книгата е включена в Том 1 от *Описа* под № 589. Днес се пази под сигнатура Rгр.742.2а.

9. Писмо от 3 май 1904 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 926)

Вх. № 408 / 12/V 1904 г.

До г-на Директора

на Народната библиотека.

Г-не Директоре,

Като Ви повръщамъ пратената ми за оценка книга (и писмо подъ № 186 отъ 8 IV. 904) съобщавамъ Ви, че тя е частъ (половина) от гръцки черковенъ сборникъ, печатанъ въ Венеция на 1762 г. и за насъ има само тазъ стойностъ, че между службите на разни светии се намира и службата на Св. Наума. Затова може да се даде за нея отъ 15-20 лева.

София, 3. V. 1904

Съ почитание

[Подпис] Б. Цонев

Книгата е описана от Цонев в Том 1 под № 590, но с погрешни данни. Всъщност изданието е от 1861 г. и е печатано в Лайпциг, а не във Венеция. Сигнатурата на описания по-горе непълен екземпляр в НБКМ днес е Rгр.761.6б.

10. Писмо от 25 май 1904 г.

*До господина Директора на Софий-
ската Народна библиотека*

Господине Директоре,

Ръкописътъ, препратенъ ми за оценка съ писмо отъ 4. май т.г. подъ № 184, е Дамаскинъ или сборникъ отъ разни слова и поучения, писанъ въ началото на миналия векъ нейде въ Источна България.

Между разните слова и жития въ тоя Дамаскинъ има и една по-вестъ за падането на Цариградъ, оня същи текстъ, що го обнародва г. П. Ивановъ въ списание „Искра“ год. IV, кн. 4-8. Като сравнихъ описанието, що го дава на кратко Ивановъ съ предметния Дамаскинъ, уверихъ се, че той е същиятъ оня ръкописъ, отдето е зета и печатана речената повестъ и който билъ притежание на някого си Янко Герджи-ковъ отъ Шуменъ.

Ръкописътъ съдържа 401 хартиени листа 4°, споредъ пагинацията му, ала първите 17 листа сега липсватъ.

Понеже ръкописътъ е писанъ на простобългарски езикъ, той е твърде важенъ за историята на български езикъ и то като изворъ за изследване на източнобългарското наречие. Затова добре е да се купи за Народната Библиотека, като се даде на притежателя му 150 до 200 лева.

Черковната книга, пратена ми за оценка съ писмо отъ 20. май т.г. подъ № 205, е печатанъ псалтирь, който няма никаква цена, защото е обикновена руско-славянска редакция, каквато са днешните наши черковни книги. Сичката важностъ и значение на тая книга състои въ една записка на предната ѝ кора, отдето се установява точно датата, кога е билъ заточенъ Неофитъ Бозвели. Записката гласи: „Тука записвамъ да са знаи, кугиту сюрдисаха протосингела Неофита Котленеца заради болгарското просвещение и заради общото добро. Салтъ? (листът е повреден) бърза да не изгуби рушуетите си и простотата си (?). 1841. марта. на велики четвъртакъ.“

Съдейки по надрасканите тукъ - тамъ дати и разни имена книгата е била въ Лясковецъ и Горни Турчета (Търновско).

Заради горната записка книгата би заслужавала да се купи за Народната библиотека, но повече отъ петъ лева да се не дава за нея.

София, 25. V. 1904.

Съ почитание

[Подпис] *Б. Цонев*

Ръкописът е описан доста подробно в Том 1 на *Описа* под № 334. Що се отнася до печатната книга, която е Псалтир, отпечатан в Москва между 1837 – 1839 г., тя днес се съхранява в Библиотеката под сигнатура Рц.ХІХ.12. Приписката е разчетена неправилно. (Вж. за нея *Описа* на Б. Минчева, № 3648).¹²

11. Писмо от 22 юли 1904 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 982)

Вх. № 632 / 20/VII 1904 г.

До господина Директора

на Софийската Народна Библиотека.

Господине Директоре,

Пратените ми съ писмо подъ № 133 три ръкописни книги прегледахъ и намерихъ, че те са преписи от по-стари подобни ръкописи и не представляватъ особена важностъ, но пакъ нека се купятъ за Библиотеката.

Трите речени книги са:

Черковнославянски молитвеникъ и две простонародни поучения – за хождението на св. Макария и за мъртвите. Молитвите и първото поучение са отъ 1839 год., а второто поучение се вижда да е по-старо.

Простонароденъ дамаскинъ – преписъ от 1850 г. който цялъ да издава някой си Василь Велювъ.

Извадка от Кириакодромиона, преписалъ същия Василь Велювичъ на 1850 отъ с. Видраре.

¹² Книгата е Псалтир, отпечатан в Москва между 1837 – 1839 г. Отражена е у **Минчева**, Бояна. *Опис на славянските кирилски печатни книги от XIX век*. София: НБКМ, 2014, № 364. ISBN 978-954-523-135-3.

За трите книги заедно може да се дадатъ 15 до 20 лева.

София, 22. VII. 1904.

Съ почитание

[Подпис] Б. Цонев

Изглежда първият ръкопис не е бил закупен или пък е бил закупен, но след това не е бил заведен в библиотеката. Той не се открива в нито един от томове на *Описа*, нито пък в показалците е указано да има какъвто и да е ръкопис от 1839 г. Другите два са включени в Том 1, съответно под № 359 и № 362.

12. Писмо от 30 октомври 1904 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1007)

До г-на Директора на

Народната Библиотека

Г-не Директоре,

Изпратената ми съ писмо отъ 11. X. т.г. подъ № 373 за оценка ръкописна книга е познатиятъ в нашата литература Аджарски ръкописъ, или както го наричамъ азъ въ лекциите си по палеография – Чирпански сборникъ. Тоя сборникъ съдържа апокрифни слова, преписани в XVI векъ нейде въ Западна България от някой подобенъ сборникъ, сръбска редакция. За тоя сборникъ даде някои бележки г. Н. Начевъ в Мес. XVI – XVIII, 483 – 491, дето е съобщено и цялото му съдържание, както и някои извадки от него (6 слова).

Понеже в тоя сборник прозира покрай черковния тогавашенъ езикъ и простобългарски говоръ от XVI векъ, той е важенъ за историята на бълг. езикъ – покрай историко-литературната си важностъ като паметникъ на апокрифната югославянска книжнина. Затова добре ще бъде, ако се заплати повечко за него, за да се прибере въ нашата Народна библиотека, като се заплати на притежателя му отъ 40 до 60 лева.

При това нека се изискатъ някои сведения за местонахождението на тоя паметникъ, както и за по предишната му вънщина; защото споредъ описанието на г. Начева тоя сборникъ билъ подвързанъ съ дървени кори, а сега е безъ кори.

С почитание

София, 30. X. 1904.

[Подпис] *Б. Цонев*

Паметникът е много подробно описан в том първи от *Описа* под № 326.

13. Писмо от 31 октомври 1904 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1009)

До господина директора

на Народната Библиотека

Г-не Директоре,

Изпратената ми съ писмо отъ 29. X. т.г. подъ № 395 ръкописна книга е сборникъ отъ жития и слова, писани на черковнославянски езикъ, има и много примеси на малоруски езикъ от XVI векъ, та има значителна важностъ за историята на руски езикъ.

В същата книга приложените два пергаментни листа са тъй също важни зарадъ старината си: единиятъ е от гръцко евангелие, писано презъ XII векъ, а другиятъ е отъ старобългарска библия, писана през XIII векъ.

За книгата и за пергаментните листи заедно заслужава да се плати отъ 50 до 60 лева.

София, 31.X. 1904.

С почитание

[Подпис] *Б. Цонев*

Вероятно става дума за ръкопис № 320 от Том 1 на *Описа*. Това не е сигурно обаче, тъй като в описанието си Цонев не споменава за наличие на два пергаментни листа.

На същата дата Беньо Цонев изпраща и друго писмо до директора на Народната библиотека с оценка на още пет книги. То гласи следното:

14. Второ писмо от 31 октомври 1904 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1011)

До господина Директора
на Народната Библиотека

Г-не Директоре,

Пратените ви съ писмо отъ... под № ... за рецензия петъ стари книги прегледахъ и намерихъ, че те няматъ сами по себе си никаква важностъ за народната библиотека и биха могли да се купятъ само за насърчение на лицето, което ги е представило, та ако му се падне за напредъ по ценно нещо, да го не продава другаде. Едната отъ книгите е печатана, а другите са нови преписи.

Петтяхъ стари книги са:

Печатанъ апостолъ руска редакция,

Древнѣя сказаніѣ святыхъ отецъ – преписъ отъ печатана подобна руска книга. Преписътъ е отъ 1801 г.

Страсти Христови – преписъ отъ руска книга.

Акатистъ на св. Варвара – „ „ „ „

Единъ търговски тефтеръ отъ първата половина на XIX. векъ и той безъ особена важностъ, защото не е голямъ, па и малко сведения за тогавашните цени дава. Важното му е само, че се споменуватъ търговци от македонски градове: Щипъ, Велесъ, Прирепъ, Доирянъ, Неврокопъ, Петричъ, Мелникъ и пр., което показва, че по онуй време имало жива търговия между София и речените македонски градове.

Колкото за цената на предложените книги, както и горе казахъ, не трябва да се търси въ самите тяхъ, а да се оценява трудътъ на продавача, който ги е намерилъ и предложилъ. Затова съмъ на мнение да се не дава повече отъ 8 до 10 лева.

Съ почитание

София, 31. X. 1904.

[Подпис] Б. Цонев

Тези книги и документи очевидно не са били закупени от Библиотеката, тъй като не се намиратъ във фонда ѝ.

15. Писмо от 6 юли 1905 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1070)

Вх. № 554 / 6/VII 1905 г.

До господина Дирек-

тора на Соф. Нар. Библиотека.

Господинъ Директоре,

Пратената ми съ писмо отъ 27. V. подъ № 155 книга за оценка е руска печатна книга отъ XVII векъ, наречена Синодикъ или помянникъ и състои отъ 33 илюстрирани листа (таблицы), интересни по своята обработка и съдържание. Освенъ това на предните два (прибавени) листи има автографъ на Ловчанския Епископъ Илариона отъ 1866 год., а на края няколко листа поменници. Книгата заслужава да се откупи за Библиотеката и може да се плати за нея отъ 80 до 100 лева.

Съ почитание

София, 6. VII. 1905.

[Подпис] Б. Цонев

Напреки на писмото друга ръка е написала: *Откупенъ за 60 л. и записанъ въ списъка подъ № 505.*¹³ От това личи, че всъщност са давани и по-скромни суми от препоръчваните. Книгата е включена в Том 1 на *Отиса* под № 502, а днешната ѝ сигнатура е Рц. XVIII. 39.

16. Писмо от 22 юли 1905 г. (БИА, Ф.35, а.е. 1085, л. 1085)

Вх. № 575 / 27/VII 1905 г.

До господина Директора на На-

родната Библиотека.

Господинъ Директоре,

Изпратените ми за оценка съ писмо отъ 20. VII. № 208 стари штапти и черковни книги прегледахъ и Ви съобщавамъ следното:

¹³ Почеркът и подписът са на П. К. Яворов.

1. Штампите не са 13, а 14, отъ които 8 са гръцки (съ гръцки надписи и тълкувания), а 6 са славяно-български. Но както гръцките, тъй и българските няматъ особена стойностъ нито откъмъ художествена, а нито пъкъ откъмъ археологична страна: те са обикновени манастирски штампти, типосвани, за да се даватъ даръ на набожните поклонници. Отъ българските интересни са само двете штампти, издадени за Рилския манастиръ, едната отъ 1816 и другата отъ 1819 година, ала и те не са рядкостъ по България.

2. Двете черковни книги, пратени ми съ същото писмо, не представятъ абсолютно никакъвъ интересъ за Народната Библиотека, защото и двете са обикновени черковни печатани книги, едната гръцки, а другата славянски часословъ.

3. Оценявайки само штампите бихъ казалъ, нека се прибератъ в Народната Библиотека, като се заплати на продавача до 15 лева.

София, 22. VII. 1905.

Съ почитание

[Подпис] Б. Цонев

Справката показва, че тези материали, включително щампите, не са били откупени за Библиотеката и днес не могат да се открият във фонда ѝ.

17. Писмо от 3 април 1908 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1285)

Вх. № 242 / 3/IV 908

До господина Директора на Софийската

Народна библиотека

Господине Директоре,

Като повръщамъ при това пратените ми за оценка 22 ръкописи и старопечатни книги, а именно:

1. Гръцки ръкописенъ псалтиръ отъ XVII векъ,

2. Старопечатни съчинения на Вас. Кесарийски,

3. Ръкописенъ среднобългарски псалтиръ и требникъ,

4. *Новобългарски дамаскинъ отъ XVIII векъ,*
5. *Месецословъ всего лета – новобългарски ръкопись,*
6. *Ръкописенъ Златоустъ отъ 1756,*
7. *Старопечатна книга чиновникъ,*
8. *Старопечатенъ постенъ триодъ отъ 1627.*
9. *Служебникъ, октоихъ и евангелие отъ XVI в.*
10. *Старопечатенъ чиновникъ, сръбска редакция,*
11. *Богородичникъ, ръкопись отъ XVI векъ,*
12. *Новобълг. Дамаскинъ от 1768 г.,*
13. *Титикъ, сръбска редакция,*
14. *Требникъ, сръбска редакция отъ XVI векъ,*
15. *Сръбски царственникъ,*
16. *Старопечатенъ служебникъ,*
17. *Цветенъ триодъ от 1563 г.,*
18. *Служебникъ, сръбска редакция,*
19. *Псалтиръ и часословъ,*
20. *Цветенъ триодъ, печатанъ въ Русия,*
21. *Октоихъ сръбска ред. отъ XVI векъ,*
22. *Паримейникъ сръбска редакция отъ XVI векъ –*

моля Ви г-нъ Директоре, да се разпоредите за изплащане на припадащото ми се възнаграждане, съгласно съ писмото на Министерството за народна просвета отъпод №.....

София, 3. IV. 1908.

С почитание [Подпис] Б. Цонев

Тук е поместен само списък на изпратените на Беньо Цонев книги, без да се указват цени, а някъде дори не е отбелязано дали става дума за ръкопис или за печатна книга. Очевидно целта е била да се направи нещо като кратък отчет, за да получи референтът договорения хонорар. Отгоре има резолюция, която гласи: „*Да се плати припадаещето се възнаграждение. Сф. 4 април 1908.*“¹⁴ По-подробни описания и предложения за цени за тези материали изглежда са представени допълнително.

18. Писмо от 5 септември 1908 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1291)

До г-на Директора на Софийската Народна Библиотека.

Господине Директоре,

Пратените ми съ писмо отъ 4. IX. подъ № 282 три книги иматъ следното съдържание и цена:

1. Първата книга е ръкописенъ Дамаскинъ и писмовникъ отъ началото на XIX векъ. Дамаскинътъ е писанъ на западнобългарско наречие, а писмовникътъ е на черковнославянски езикъ, както се пишеше у насъ преди 60 – 70 години. Освенъ това има и други бележки и записки въ тая книга, а между друго и едно копие за писмо до посланниците на „великите съюзни сили“ съ което се изказва благодарностъ от турските власти. Писмото е готвено вероятно презъ време на Кримската война.

Книгата струва 20 лева.

2. Втората книга е:

Описаніе сѣгаго бжїа града Іерусалима отъ Моусѣа Путникъ, православный архїепископъ и митрополитъ всегѡ Сербѡ-славѣнскагѡ и влахїйскагѡ народа. Печатано въ Виена 1781. г. Книгата е рядкостъ въ печатарското искусство: тя е цяла литографирана и изпълнена съ гравюри, представляващи разни свети места отъ Ерусалимъ. Редакция черковнославянска.

¹⁴ Почеркът и подписът са на Михаил Арнаудов.

Струва 30 лева.

3. Третята книга е:

Печатанъ часословъ, Венецианско издание съ орнаментирани страници, форматъ 8°. Извътре има и миниатюри. Екземплярътъ не е запазенъ добре, но може да се плати за него до 12 лева.

Съ почитание

София, 5. IX. 1908.

[Подпис] *Б. Цонев*

Ръкописната книга изглежда не е била закупена за Националната библиотека, тъй като не се открива описана нито в първи, нито във втори том от *Описа*. Печатният часослов също не е бил закупен. *Описанието на Ерусалим* е единствената книга от това писмо, която е била придобита от Библиотеката и днес се съхранява под сигнатура Рц 781.1. Екземплярът е бил първият набавен, от общо пет, в колекцията към настоящия момент.

19. Писмо от 4 ноември 1908 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1301)

Вх. № 793 / 6/XI 908 г.

До господина Директора

на Софийската Народна библиотека

Г-не директоре,

Отъ предложените за откупуване 7 печатни книги 4 няматъ никаква стойностъ, или тъкъ не са потребни, понеже ги има въ библиотеката. Заслужаватъ да се откупятъ само следните три книги:

1) Новобългарски Дамаскинъ от края на XVIII в., писанъ на западнобълг. наречие.

Струва 10 (десетъ) лева.

2) Последование вечерни – преписъ отъ черковно-славянски оригиналъ.

Струва 3 (три) лева.

3) *Три печатни книги подвързани заедно:*

а/ Παῖδαυοῦγία (гръцки букварь);

б/ Кратка Свяц. История отъ 1840 г.

в/ Повесть ради страшно второ пришествіе.

Струва 2 (два) лева.

С почитание

София, 4. XI. 1908.

[Подпис] *Д-р Б. Цонев*

Ръкописът е включен в Том 1 от *Описа* под № 331. Печатните книги очевидно не са били откупени.

20. Писмо от 4 юли 1910 г. (БИА, ф.35, а.е. 1188, л. 1318)

Вх. № 567 / 16/VII 1910 год.

До Господина Директора

на Народната библиотека.

Г-не Директоре,

Честъ ми е да Ви доложа, че приложената при това книга е български ръкописъ от XIV векъ и то среднобълг. апостолъ, тисанъ, както може да се съди по хартията му, около 1343 година. По езикъ и правописъ ръкописът е интересенъ и, макаръ да не е цялъ, заслужава да се купи за библиотеката, като се плати за него 100 лева.

Съ почитание

София, 4. VII. 1910.

[Подпис] *Б. Цонев*

В горния ляв ъгъл на писмото грубо, с молив, е изписано „*Книгата е купена*“. Ръкописът е описан в Том 1 под № 94, където по писмо е сравнен с преписа на Манасиевата летопис от 1345 г.

21. Писмо от 13 септември 1910 г. (БИА, ф. 35, а.е. 11887, л. 1319)

Вх. № 824 / 8/X 1910 год.

До господина Директора на

Софийската Народна Библиотека

Господине Директоре,

Предложените ми за оценка четири ръкописа заслужават да се купят за Народната Библиотека, понеже и четиритяхъ съдържатъ слова и поучения на простонароденъ езикъ и са, следователно, добъръ материалъ за историята на бълг. езикъ и книжнина.

Речените четири книга са:

1) Новобългарски Дамаскинъ отъ XVIII векъ, писанъ хубаво на Врачанско наречие. Струва 60 л.

2) Частъ отъ дамаскинъ на сръбско-българска редакция, писанъ нейде в северозападните краища презъ XVIII в. Струва 15 ева.

3) Дамаскинъ и молитвеникъ писани на 1801 г. в с. Затворникъ, редакция сръбско-българска (нова). Струва 15 лева.

4) Епистолия заради пакаяніе (Камък падна), новобългарски претисъ отъ началото на XIX векъ. Струва 10 лева.

С почитъ

София, 13. IX. 1910.

[Подпис] Б. Цонев

И четирите ръкописа са били откупени и описани във втория том на Описа съответно под №№ 721, 719, 697 и 729.

22. Писмо от 20 март 1911 г. (БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 1351)

До господина Директора на

Софийската Народна библиотека

Господине Директоре,

Двата пергаментни листа от Карнобатъ, за които искахте мнението ми, са частъ отъ една важна гъцка книга Патерикъ (сборникъ отъ духовни беседи), и, доколкото може да се съди по писмото, произхождатъ отъ XIII векъ. Затова нека се потърси и, щом се намери цялата книга, да се откупи за Библиотеката.

С почитъ

София, 20. III. 1911.

[Подпис] *Д-р Б. Цонев*

Изглежда, че не се е намерила цялата книга, тъй като подобен паметник не е бил откупен от Народната библиотека и днес не фигурира във фонда ѝ.

23. Бележка вероятно от 12 декември 1911 г.

Жития и слова от XVII в. Сръбска редакция. Доставилъ М. Герджиковъ Пловдивъ.

Цена 30 л.

[Подпис] *Б. Цонев*

Ръкописът е описан тъкмо с това заглавие – „Жития и слова“ в Том 2 на *Описа*, под № 685. Б. Цонев не е датирал тази бележка, но отдолу друга ръка е написала с молив: „*Платено на 12. XII. 911*“.

24. Бележка от 25 февруари 1912 г.

Требник от XVII в. сръбска редакция, ресавски правописъ.

135 листи8°.

Доставил Ст. Георгиевъ от г. Оряховица.

Цена 15 лева.

25. II. 1912.

[Подпис] *Б. Цонев*

В горния ляв ъгъл е записано 264. Бележката се отнася до ръкопис № 619 от Том 2 на *Описа*. В него паметникът е датиран от XVI век.

25. Бележка от 20 януари 1914 г.

Миней съ кратки пролози, харт. Сръбска редакция, векъ XV. Безъ начало и край.

15 лева

[Подпис] Б. Цонев

20. I. 1914.

В горния ляв ъгъл – 319. В средата № 8 В горния десен ъгъл 148/915. Минейт е включен в Том 2 от *Описа* под № 543. Под подписа на Б. Цонев е добавено: *Доставилъ Попандовъ*¹⁵

26. Бележка от 2 юни 1914 г.

Дамаскинъ отъ XVII векъ, драгоцененъ паметникъ на българската книжнина преди Паисия. Прилича твърде много на Люблянски Дамаскинъ – вероятно от съща школа ако не и отъ съща ръка!

Важенъ и зарадъ записките отпредъ и тукъ-тамъ извътре.

*Цена:*¹⁶

2.VI. 1914

[Подпис] Б. Цонев

Ръкописът е описан във втория том от *Описа* под № 708.

27. Бележка от 24 септември 1914 г.

Старопечатно четвроевангелие влахобългарска редакция, печатано въ Белградъ Трансилвански, днесъ Karlsburg, а въ по старо време Alba Julia. Въ този екземпляръ няма годината, но и той е вероятно отъ 1579 год., отъ когато е подобниятъ нему екземпляръ въ Народната библиотека подъ № 468, а именно издание на Лоренцъ дѣакъ.

Доста добре запазенъ екземпляръ, за който може да се плати до 100 лева.

¹⁵ Добавката е направена най-вероятно от Стилиян Чилингиоров.

¹⁶ Няма попълнена цена.

София,

[Подпис] Б. Цонев

24. IX. 1914.

Отдолу друга ръка, с молив и груб, едър почерк, е добавила: *Отъ църковното настоятелство въ Пирдопъ.*

Бележката се отнася до печатаното в Себеш през 1549 г. четириевангелие от дяконите Мануил и Кореси. Съхранява се в НБКМ със сигнатура Рц [579].2. Не е съвсем ясно защо Цонев е препоръчал цена само от 100 лева, като се има предвид, че книгата е изключително рядка и от нея до днес в света са запазени само 12 екземпляра.¹⁷

28. Бележка от 12 януари 1915 г.

Сборникъ отъ слова, сръбска ред., векъ XIV – XV твърде интересенъ!

Цена – 100 л.

12. I. 1915.

[Подпис] Б. Цонев

Отгоре е отбелязано 216 и номерът 121/1915. Под бележката е отбелязано с друг почерк: *Отъ А. Стоиловъ № 4*. Паметникът е описан като Сборник от XIV век в Том 2 от *Отиса*, под № 676.

29. Бележка от 18 март 1915 г.

Дамаскинъ отъ 1755 год., писаль Юсифъ.

Нова сръбско-българска редакция.

Западно наречие. Писмо ~ Оп. I. № 328 – отъ 265 л. нататъкъ но не изгл. ориг.

Цена 60 л.

18. III. 1915.

[Подпис] Б. Цонев

¹⁷ Вж. по-точното описание на екземпляра у Райков, Божидар. Опис на славянските старопечатни книги от XV и XVI в. в Народна библиотека „Кирил и Методий“. В: Изв. Нар. библи., 7 (13), 1968, с. 255, № 76/ 10. Изданието е отразено и у Гусева, А. Издания кирилловского шрифта второй половины XVI века : Сводный каталог, Т.1 Москва, 2003, № 74.

Да се пази последниятъ листъ!!

По-късно, пак от ръката на Б. Цонев, годината е задраскана и най-отгоре на бележката е отбелязано: *На 1755 е тисанъ изводътъ! Препи-сътъ е сетнешенъ.* Над названието на книгата е поставено: 13.

Бележката се отнася за славянски ръкопис № 687, включен в Том 2 от *Описа*. Паметникът е наречен „Ковачевски сборник“ и е датиран най-общо като „ръкопис от XVIII век“. Препоръчано е да се пази последният лист, тъй като там е поместен препис на бележка от видния рилски книжовник Йосиф Брадати, от чийто извод е преписвал книжовникът.

30. Бележка от 10 август 1915 г.

Простонароденъ дамаскинъ, писанъ на западнобългарско наречие.

Къмъ края има и няколко тропари и молитви на черковнославянски езикъ.

Цена 40 лева

[Подпис] Б. Цонев

София, 10. VIII. 1915.

Над текста на бележката: 18. В горния ляв ъгъл: *297*, а в горния десен: *538/1915*. Паметникът е описан в Том 2 под № 722. В същия ръкопис се намира и втора бележка на Цонев със следното съдържание: „*Студентка Р. Векиларска ще работи върху дамаскин № 297 (ново постъп-ление).*“ Отдолу отново се е подписал: Б. Цонев.

31. Втора бележка от 10 август 1915 г.

Служеніе Еврейско, книга печатана въ Солунъ на 1839 г. въ печат-ницата на хаџи папа Феодосия. Единъ екземпляръ отъ тая рядка книга имаме (вж. Описъ № 529), но добре е да се кути и тоя, понеже е запа-зенъ цялъ и подвързанъ.

Цена 20 лева

[Подпис] Б. Цонев.

София, 10. VIII. 1915.

Отгоре, над текста, с кафяво мастило е добавено: 19. Днес Нацио-налната библиотека пази шест екземпляра от тази книга на архимандрит

Теодосий, като една от първите прояви на печатарството по българските земи. Когато Беньо Цонев е писал своята препоръка, в библиотеката, според неговите данни, вече е имало екземпляр от тази книга, но днес той не е наличен. Следите му се губят още от 1948 г., когато Маньо Стоянов започва изработването на своята топографска картотека на българските старопечатни книги, като е отбелязвал и броя екземпляри от всяко заглавие. Така че към днешна дата описаният тук екземпляр се явява първият от 6-те налични в сбирката на НБКМ. Сигнатурата му е Ст.39.52 I.

32. Бележка от 30 декември 1915 г.

Простонароденъ дамаскинъ, тисанъ на источно наречие (вероятно въ Сливненско). Има 36 листа, малки 4°, тисани съ нехубаво писмо. Съдържа словото за второ пришествие отъ Дамаскина Студита Солунски.

Дамаскинътъ е важенъ зарадъ наречието, което се отразява въ него.

Да се купи. Цена 40 лева.

София,

[Подпис] Б. Цонев

30. XII. 1915.

В горния ляв ъгъл е отбелязано: № 292 (546/1915) № 23, но не от ръката на Б. Цонев. Дамаскинът е включен в Том 2 на *Описа* под № 730, като е отбелязано, че не е известно от къде произхожда.

33. Бележка от 18 март 1916 г.

Сборникъ, съдържащъ: Евангелие съ апостолъ, разни молитви, слова и служба и житие на Св. Петка Търновска. – Векъ XV-XVI.

Редакция сръбска, но правописъ различенъ.

18. III. 1916.

Цена 80 л.

[Подпис] Б. Цонев

Отгоре е поставено 3, но с друго мастило – черно, докато бележката е изписана със синьо мастило. В горния ляв ъгъл е отбелязан № 266, а в горния десен – 78/1916. Ръкописът е включен в Том 2 от *Описа* под № 665 и е определен като „черковен сборник“ от XV век.

34. Бележка от 10 юни 1916 г.

Миней за месецъ декемврий, векъ XV, редакция сръбска (само единъ отпослешень листъ отпреде – бълг.ред.) – Цена 100 л.

[Подпис] Б. Цонев

10. VI. 1916.

Отгоре е поставено 6. В горния ляв ъгъл – 315, а след това (80/1916). Ръкописът е включен и подробно описан във втория том на *Отиса* под № 529.

35. Втора бележка от 10 юни 1916 г.

Служебникъ съ изборни евангелия и апостоли, харт. ръкоп. отъ XV векъ, сръбска редакция, въ началото съ разкъсани листи.

Цена 80 лева

10. VI.1916.

[Подпис] Б. Цонев

Отгоре е поставено 7. В ляво от него: 304. Ръкописът е включен в Том 2 от *Отиса* под № 512, озаглавен като „Апостоли и евангелия със служебник“.

36. Бележка от 7 юни 1919 г.

Г-нъ Чилингировъ,

Книгата е твърде важна и заслужава непременно да бъде придобита за Нар. библ., но ще трябва да поговорите с притежателя ѝ за цената, понеже 500 л. ми се виждатъ много за нея.

7.VI. 1919.

[Подпис] Б. Цонев

Този случай заслужава специален коментар. Едното странно нещо е, че наистина, при сумите, които по принцип са давани за ръкописи и старопечатни книги, тези пари са твърде много и второто е, че най-вероятно цената от 500 лева не е била платена, но книгата е останала по неизвестни причини в Народната библиотека. Днес тя се пази като 4-ти екземпляр от изданието „Хазрети Авраамин зиаде чок джана менфаатли курбан

хекаеси. Аситанде. Патрикханенин [Патриаршеска печатница в Цариград]. 1845, 4, 109, 27 с., цена 8 гроша. Инвентарен номер тази книга е получила едва след една проверка на фонда от 1984 г. Тогава тя е инвентарирана, но не като ново постъпление, разбира се, а просто като нерегистрирана до момента наличност. А не е била инвентарирана през 1919 г. вероятно защото не е била откупена за такава висока цена. Остава въпросът – защо книгата не е била върната на собственика? И още нещо любопитно – оригиналната бележка на Б. Цонев е била извадена от книгата, а на нейно място, вероятно през 60-те – 70-те години на миналия век е било поставено ксерокопие. Оригиналът на бележката бе открит сред останалите бележки на М. Стоянов и Б. Райков, правени върху старопечатните книги. Някой вероятно е решил да потърси отговор на въпросите, но не е успял да го намери.

37. Бележка от 25 ноември 1919 г.

Два пергаментени листа 8° от псалтирь, българска редакция, век XIII – XIV, писмо много хубаво, но правописът не тъй правиленъ. Писмото прилича много на Пирд. Апостолъ и Кюст. Ев. –

Може да се плати за него до 50 лева.

25. XI. 1919.

[Подпис] Б. Цонев

В горния ляв ъгъл е отбелязана старата сигнатура 286. (8/1920). Ръкописът е включен в Том 2 от *Отиса* под № 453.

38. Бележка от 4 ноември 1920 г.

Препис от опростително писмо, що е издавал Охридският архиепископ Йоасафъ. Писмото е от 1742 г. със черковнославянски и гръцки текст, но преписвачът не е казал, дали го е снел от ръкопис, или от печатен формуляр, нито пък е отбелязано де се е намерило. Много по ценен би бил самият оригинал, но добре е да се прибере и това копие, като се плати за него до 100 лева.

4. XI. 1920.

[Подпис] Б. Цонев

Писмото е включено в Том 2 на *Отиса* под № 764.

39. Бележка от 18 февруари 1921 г.

Народенъ лекарственикъ. 65 рецепти за разни болести. Важенъ за названията на болести и лекарства. Да се купи.

Може да се плати за него до 80 лева.

София,

[Подпис] Б. Цонев

18. II. 1921.

Отгоре е отбелязано 70. Ръкописът е описан като „Лечебник“ в Том 2 на *Отиса* под № 801.

40. Втора бележка от 18 февруари 1921 г.

Сборниче от дамаскини и други слова и молитви. Важенъ за двата Дамаскина, в които се отразява западенъ говоръ.

Да се купи. Може да се плати за него до 100 лева.

София,

[Подпис] Б. Цонев

18. II. 1921.

41. Бележка от 8 септември 1921 г.

Тук няма нито характеристика на ръкописа, който е само един лист пергамент с евангелски текст, нито определена цена. В горния десен ъгъл е отбелязан само стария № 364. Отбелязано е само:

Дар от А. А. Стоянов, бивш учител и музикален деятел.

8.9. 921 год.¹⁸

Бележката се отнася до славянски ръкопис № 472 – един пергаментен лист от четириевангелие.

¹⁸ Текстът е изписан от ръката на Стилиян Чилингиров, но няма съмнение, че това сведение е фиксирано в отговор на настояванията на Б. Цонев да се събират сведения за историята на всяка книга до попадането ѝ в Народната библиотека. Това е причината и тя да бъде включена сред останалите бележки.

42. Бележка от 24 октомври 1921 г.

19.

Чудеса престъж бгѣрѣдицы – преведена от Хаѣи Йоакима Карчовски и печатана в Будим-Пеѣца на 1817 год. – вероятно я има в Народната библиотека, но понеже е редка книга, нека се купи, още повече, че към нея има подшита една ръкописна тетрадка, съдържаща няколко жистия на простобългарски.

В същата книга се намериха вставени

1) Една тетрадка от 12 листа, съдържаща: „Словѣ како подоба-етъ столты ѹ црковѣ со страхъ“ – препис от подобно на черковносла-вянски, но в преписа има и новобългарски примеси.

2) Два откъслека от пергаментни листи, на които са песнопения от осмогласник, сръб. ред. век XIII.

Може да се плати до 200 л.

24. X. 1921.

[Подпис] Б. Цонев

Словото за това как да се стои със страх в църква е описано в т. 2 от Описа, под № 725. Листовете от осмогласник не са описани никѣде. Що се отнася до печатната книга на Йоаким Кърчовски, то тя изглежда не е била откупена, тъй като не се откриват никакви следи от нея в Библио-теката.

43. Бележка от 26 октомври 1921 г.

Описание на светогорските манастири, твърде кратко и без зна-чение, защото е препис от печатано подобно на черковнославянски.

Книжката заслужава да се купи зарад кожената си обвивка, на ко-ято е част от перг. Лист от триод, сръбска редакция, век XIII, твърде характерно дребно писмо.

Цена 100 лева

26. X. 1921.

[Подпис] Б. Цонев

Отгоре над текста на бележката е поставен № 391. Ръкописът е включен в Том 2 от *Описа* под № 576. Там е описан само пергаментният лист от постен триод.

44. Бележка от 30 октомври 1921 г.

14.

Есопови басни, превеждани от някой учител в началото на XIX век и, както се вижда, готвени за печат. Важни са поправките в тях. Любопитно е, че правописът е старински, а употребява Ж.

Може да се плати за него до 500 лева.

30. X. 1921.

[Подпис] Б. Цонев

Ръкописът е описан във втория том на *Описа*, под № 818.

45. Бележка от 4 ноември 1921 г.

Това е ръкописът, който описа твърде подробно Н. Начев под название „Тиквешки ръкопис“, вж. МСб. VIII, IX и X: Апокрифен сборник от XV век, сръбска редакция, едноеров правопис.

Цена 2 000 лв.

[Подпис] Б. Цонев.

4. XI. 1921.

Бележката се отнася до известния апокрифен Тиквешки сборник, включен в Том 2 от *Описа* под № 677. Предложената изключително висока цена, особено в сравнение със средните цени, които Цонев два по принцип, показва високата му оценка за подобни забранени текстове, рядкост в нашата ръкописна традиция.

46. Бележка от 29 август 1922 г.

Миней за месец април, ръкопис от XVI век, редакция българска (от Влашко), поръчала г-жа Розанда за манастир св. Агагий. Ръкописът е запазен добре и подвързан.

Заслужава да се откупи за Библиотеката, като се плати за него до 800 лева.

Представил за откупуване Байчо Байчев от Лом-Паланка.

29. VIII. 1922.

В горния десен ъгъл е отбелязана стар № 448. Ръкописът е описан в Том 2 от *Описа* под № 537, като неясно защо е отбелязано, че паметникът е доставен от А. Шопов [?].

47. Бележка от 12 декември 1922 г.

1.

(от А. Шопов).

Пергаментно четвороевангелие от с. Лешко, Тетовско.

Листи 285 фол., в два стълбеца, ред. сръбска.

Писано във времето на крал Стефана Душана, на 1342 год., а писал го Алекса граматик в град Боръчъ. Евангелието е добре запазено, макар че липсват няколко листи.

Засужава да се откупи за библиотеката и може да се плати за него до 6000 лева.

София,

[Подпис] Б. Цонев

12. XII. 1922.

Този наистина изключително ценен ръкопис, който заслужава високата си цена (най-високата в цялата референтска дейност на Цонев) е описан в Том 2 на *Описа* под № 470.

48. Бележка от 15 декември 1922 г.

2.

(от А. Шопов)

8 листа 8° от псалтир; пергаментен ръкопис от XIV век, редакция българска.

Правотис едноеров (злетовски), но идва и Ъ.

Цена 600 л.

15. XII. 1922.

[Подпис] Б. Цонев

Фрагментът е включен в Том 2 от *Описа* под № 454.

49. Втора бележка от 15 декември 1922 г.

3.

(от А. Шопов)

Два перг. листа 8° от месецослов, редакция българска от XIII в.

Листовете са повредени от горна страна.

Правотис злетовски. Ж и А размесом.

Цена 100 л.

15. XII. 1922.

[Подпис] Б. Цонев

Този фрагмент е описан в Том 2 от *Описа* под № 687.

50. Бележка от 16 декември 1922 г.

6.

(От А. Шопов)

Поменик от Лешочкия манастир Св Атанасий (Македония). Важен освен поради многото македонски имена, но поради някои летописни бележки за манастира. 41 л.

Цена 600 л.

София,

16. XII. 1922.

[Подпис]: Б. Цонев

Това също е една от сравнително високите цени на проф. Б. Цонев. Очевидно е голямото значение, което ученият е отдавал на всякакъв вид домашни исторически извори. Все пак тук се препоръчват 600 лв. за ръкопис от XIX в. Книгата е включена в Том 2 от *Описа* под № 821, като съдържанието му е доста подробно разкрито.

51. Втора бележка от 16 декември 1922 г.

7.

(От Г. Стефанов)

Ръкописно четвероевангеле от XV в., редакция българска, без начало и край, листи 394, 16°, хубав дребен полуустав, хартиен знак: ръкавица.

София,

Цена 600 л.

16. XII. 1922.

[Подпис] Б. Цонев

Ръкописът е включен в *Описа*, Том 2, под № 474.

52. Бележка от 17 декември 1922 г.

10.

(от Г. Стефанов)

Житие на Алексея , човека божий, век XIX.

14 л. 8°, на които освен житието, е и песента:

Оле, смерти, горка еси.

Език полународен, със черковнославянски смесици.

София,

Цена 100 л.

17. XII. 1922.

[Подпис] Б. Цонев

Ръкописът е включен в Том 2 на *Описа* под № 735.

53. Втора бележка от 17 декември 1922 г.

от Г. Стефанов

12.

Камък-падна и Митарства, претис от XIX век, тисал Захарий Николаевич на 1862 г., 35 тис. листи 8° (претис от печатната книга). Важно поради автографа на именувания бълг. книжовник от XIX в.

Цена 100 л.

[Подпис] *Б. Цонев*

София,

17.XII. 1922.

Ръкописът е описан накратко в Том 2 от *Описа*, под № 744.

Датираните бележки завършват именно с датата 17 декември 1922 г. По това време вече проф. Б. Цонев е бил към края на подготовката на своя втори том от *Описа* на славянските ръкописи и е преустановил референтската си дейност.

Недатирани бележки на Беньо Цонев, подредени според сигнатурите на паметниците, към които се отнасят:

54. Бележка към славянски ръкопис № 473

6.

Два пергаментени листа 4° отъ Евангелие, сръбска редакция отъ XIV векъ.

Цена 20 – 30 л.

[Подпис] *Б. Цонев*

55. Бележка към славянски ръкопис № 505

Апостолъ 8° отъ XV–XVI в. До половината българска редакция, другата половина сръбска редакция. От с. Божаница, Орхан.

Цена 30 л.

[Подпис] Б. Цонев

56. Бележка към славянски ръкопис № 517

Два перг. листа 4° отъ миней¹⁹, сръбска ред. векъ XIV.

Доставилъ отъ Кюстендил Ст. Георгиевъ.

Цена 4 л.

57. Бележка към славянски ръкопис № 518

Миней за месец окт.²⁰ сръбска редакция от XIV в.²¹ ... перг. л. фол.

Доставилъ Ст. Георгиевъ отъ с. Белчинъ, Самоковско.

Цена 150

В Описа, Том 2, паметникът е датиран XIII–XIV век, а листовете са 77.

58. Бележка към славянски ръкопис № 536

Миней за месецъ Августъ, сръбска ред. от XVI в.

Листи фол.

Препратенъ от Соф. Нар. муз.

Тук няма нито дата, нито подпис, но без съмнение бележката е от ръката на Б. Цонев. Оставено е празно място да се допълни броят на листовете, които са 164, според направеното по-късно описание.

¹⁹ Първоначално е било написано „триодъ“, но после е задраскано.

²⁰ Името на месеца е добавено с лилав химически молив допълнително.

²¹ Поправено със същия молив на XIII в. И добавено „няма Св. Петка“.

59. Бележка към славянски ръкопис № 557

7.

Шестъ пергаментени листа 4° отъ Октоихъ, сръбска редакция, отъ XIII векъ.

Цена 90 – 100 л.

[Подпис] *Б. Цонев*

В направеното по-късно описание датировката е променена на XIV в. Като допълнително сведение в него посочено, че ръкописът е постъпил от Кюстендил.

60. Бележка към славянски ръкописи № 558 и № 642

Акатистъ Богородиченъ сръбска ред. векъ XVII. 19 л. 16°, подшити съ единъ пергаментенъ листъ отъ среднобълг. миней, векъ XIII.

Цена 5 л.

Купенъ отъ Ставри Георгиевъ, намеренъ въ Врачанско.

И тази бележка не е подписана. Пергаментният лист е описан в Том 2 под № 558 като осмогласник, българска редакция от XIV век, а ака- тиста е включен под № 642 и в описанието му е отбелязано, че се състои от 21 листа.

61. Бележка към славянски ръкопис № 600

Служебникъ сръбска редакция отъ XVI – XVII в.²²

Доставилъ Ст. Георгиевъ отъ Самоковъ.

Цена 15 л.

Бележката не е подписана и не е датирана, но не оставя съмнение, че е от ръката на Б. Цонев. Ръкописът е описан под № 600 в Том 2 от *Описа*.

²² Седемнадесетият век впоследствие е задраскан от Цонев.

62. Бележка към славянски ръкопис № 620

Требникъ сръбска редакция, XVII в.

... л. 8°.

Доставил?

Цена 8 л.

Тази бележка очевидно е правена набързо. Оставено е празно място за броя на листовете (които впрочем са 115) и не е попълнено сведението за това кой е доставил ръкописа. Бил е донесен, както личи от *Описа*, Том 2, от Ставри Георгиев, от Самоков.

63. Бележка към славянски ръкопис № 636

Преписъ от черковнославянски часословъ от края на XVIII в. листи 40, 16°

Доставилъ Ставри Георгиевъ отъ Тетевене.

Цена 1 л.

64. Бележка към славянски ръкопис № 644

б.

Служба соборъ сѣаго архистратига Михаила и прочихъ безплотныхъ силъ. Следъ службата следватъ чудеса на Михаила и Гавраила на новобълг.

Писано в манастиръ Св. Архангели (вероятно Черепишкия м-ръ) на 1864.

Доставилъ отъ Врачанско Хр. Г. Врътовски. Първоначално е било написано името Ст. Георгиев, но после е зачертано.

Цена 10 л.

65. Бележка към славянски ръкопис № 650

Богородични и др. молитви, преписъ от XIX векъ, съ много хубави миниатюри (икони). Отъ Самоковъ.

Цена 5 л.

[Подпис] Д-р Б. Цонев

В горния ляв ъгъл е отбелязана стара сигнатура 287. В Описа, Том 2, ръкописът е представен като Молитвениче. Отбелязано е, че и той е доставен от Ставри Георгиев.

66. Бележка към славянски ръкопис № 652

Молитви и др. отъ началото на XIX в.

Доставилъ Ст. Георгиев от Тетевене.

Цена 50 ст.

Цената от 50 стотинки е малко странна, като се има предвид, че става дума за ръкопис от XIX век, но съдържащ 113 листа хартия и дело на известен писач на име Павел Попов.

67. Бележка към славянски ръкопис № 663

*Извлеченіе...ò òбемлющемъ причащеніи брашенъ и питій листи...
8°.*

преписъ от началото на XIX в.

Доставил от Самоковъ Ст. Георгиевъ.

Цена 1 л.

И тук няма дата и подпис, но авторството на Б. Цонев е неоспоримо. Впоследствие е уточнен броят на листовите – 68, добавен от друга ръка, която е дописала: 8° *Черковно-слав. – руска ред.* В горния ляв ъгъл е поставена стара сигнатура 298. В горния десен ъгъл е отбелязано 1314/911

68. Бележка към славянски ръкопис № 661

Ирмология

на гръцки съ славянски букви, хубаво написана и съ доста красиви ликове и др. орнаменти. Писалъ Священникъ Павелъ на 1827 г. Подвързана и добре запазена.

Цена 20 л.

[Подпис] *Б. Цонев*

Тук няма сведения за това кой е доставил ръкописа в Народната библиотека, но в Описа, Том 2, е отбелязано, че е предаден от Гено Иванов от Ловеч.

69. Бележка към славянски ръкопис № 688

Дамаскинъ съ руски и сръбски примеси, отъ XVIII в.

листи 402, 8°.

Доставил от Самок. Ст. Геор.

Цена 40 л.

Понастоящем бележката бе открита в славянски ръкопис № 684, който е обозначен в Описа, Том 2, като „Софийско сборниче“, състоящо се от 202 листа, придобито от Народния музей в София, а не доставено от Самоков. Съвсем ясно е, че бележката първоначално се е намирала в ръкопис № 688 и се отнася за него.

70. Бележка към славянски ръкопис №706

Три ръкописни книжици подвързани заедно, 36 стр. 8:

- 1) Букваръ черковнославянски 12 листа 8°.*
- 2) Преданія (упражнения) за съчетание на същ. имена. 10 л.*
- 3) Кратка свяц. исторія 16 стр.*

Доставил Ставри Георгиевъ от Тетевене.

Цена 2 л.

71. Бележка към славянски ръкопис № 707

Подвързана книга, която съдържа:

- 1) Няколко стихирни на новобългарски.*

2) *Краткый приглядъ на всеобщата исторія – претись отъ 1864 год.*

3) *Претись (новобълг.) отъ Аритметика.*

4) *Надгробный плачь, печ. Царигр. 1858.*²³

Доставил Ст. Георгиев от Тетевен.

Цена 4.

72. Бележка към славянски ръкопис № 736

Страдание светаго великомученика Θεодора Тирона – новобълг. ред. отъ нач. на XIX. в. Доставилъ отъ Самоковъ от Ст. Георгиевъ.

Цена 1 л.

73. Бележка към славянски ръкопис № 738

Чудеса Богородични сръб. ред. от XVII. в.

Доставил от Самоковъ Ст. Георгиевъ.

Цена 30 л.

74. Бележка към славянски ръкопис № 739

Чудеса Богородични, новобългарски (македонски) претис от началото на XIX в.

листи 28.

Доставилъ от Дупница Ст. Георгиевъ.

Цена 10 л.

75. Бележка към славянски ръкопис № 745

Откъслек от Дамаскин, писан в началото на XIX в.

²³ При избляването на съставките в този конволют Б. Цонев е пропуснал 4, като след 3 е поставил 5.

Доставил от Самоков Ст. Георгиев

В горния ляв ъгъл е добавена старата сигнатура 285
Цена 1 л.

76. Бележка към славянски ръкопис № 747

Жития и слова на черковнославянски от края на XVIII век.²⁴

Доставил от Самоков С. Георг.

Цена 0,50 ст.

[Подпис]: *Б. Цонев*

Отгоре е записано 276

77. Бележка към славянски ръкопис № 756

Слово на Рождество Христово, новобългарски ръкописъ отъ 1846 г.

Доставил Ст. Георгиев от Тетевене.

Цена 50 ст.

Цената е твърде скромна. Вярно е, че става дума за ръкопис само от 8 листа, съдържащи две слова, но все пак 50 стотинки е нищожна сума, която днес би била невъзможна за какъвто и да е паметник.

78. Бележка към славянски ръкописи № 757

Погребално слово на новобълг. от началото на XIX в.

Доставил Ст. Георгиев от Тетевен.

Цена 1 л.

²⁴ Първоначалният текст, който е задраскан, е бил: *началото на XIX*

По-късното описание остава съвсем кратко, тъй като ръкописът е само от 16 листа.

79. Бележка към славянски ръкопис № 760

13.

Неделни поучения, преписани от попъ Теодора Врачански на 1758 г.

Редакция сръбско-българска (нова).

големина 8°, цяла.

Доставилъ Ст. Георгиевъ отъ Врачанско.

Цена 60 л.

Тази цена е малко странна на фона на останалите, предложени по-горе. Все пак тук става дума за ръкопис от 400 листа, писан през XVIII в., при това от добре известен книжовник от Рилския кръг. Отгоре на бележката дори Б. Цонев е добавил надпис: *снимка*, имайки предвид да включи снимка от книгата в края на Описа си, което показва, че го е считал за важен паметник.²⁵

80. Бележка към славянски ръкопис № 761

5.

Поученіе от магѣсници. Новобългарски дамаскинъ съ изображения, отъ началото на XIX в. По почерка прилича да е отъ ръката на даскала Годора Пирдопски.

Доставилъ отъ Врачанско Ст. Георгиевъ.

Цена 30 л.

81. Бележка към славянски ръкопис № 762

²⁵ Снимката във втория том на Описа е от л. 59б.

Изповедъ заедно съ изповедна молитва на новобълг. отъ нач. на XIX в. Има и поменници.

Доставилъ Ст. Георгиевъ от Тетевенъ.

Цена 1 л.

82. Бележка към славянски ръкопис № 773

4.

Александрия на источ. новобълг. наречие отъ началото на XIX в. безъ начало и край.

големина 8°.

Доставилъ от Врачанско Ст. Георгиевъ.

Цена 10 л.

Всички тези сведения са включени и в краткото описание в Том 2 от *Описа*, без цената.

83. Бележка към славянски ръкопис № 784

Черковнославянски писмовникъ, преписан на 1821 г. отъ Josif Jerodiakonus

Scriptos Chilindariensus.

Доставилъ отъ Самоковъ Ст. Георгиевъ.

Цена 5 л.

И тук цялата тази информация е включена в *Описа*, Том 2, само без цената.

84. Бележка към славянски ръкопис № 786

Преписъ отъ черковнославянската граматика на Мутицкій; преписътъ е отпреди 1836 г. и не се отличава по нищо отъ други подобни преписи, каквито се срещатъ начесто.

Може да се откупи за Народната библиотека, но да се не плаща за него повече от 200 л.

[Подпис] Б. Цонев

В *Описа* си, Том 2, Беньо Цонев правилно отбелязва, че граматиката е на Смотрицки – Мразович. Това „Мутицкий“ тук изглежда е случайна грешка.

85. Бележка към славянски ръкопис № 796

6 тетрадки съ разно съдържание, подшити заедно. Черковнославянски езикъ и писмо отъ началото на XIX в.

Доставилъ отъ Самоковъ Ст. Георги

цена 0.50 ст.

[Подпис] Б. Цонев

В горния ляв ъгъл е отбелязана сигнатура 274. Описани са сред „куп тетрадки, доставени от Старви Георгиев от Самоков“ към № 796 от Том 2 на *Описа*. И въпреки че явно стана дума за някакъв „сбирток“, за 6 тетрадки 50 стотинки е като че ли е твърде ниска цена.

86. Бележка към славянски ръкопис № 807

Съборно решение по схизмата.

Тук Б. Цонев е пределно лаконичен, няма предложена цена, няма сведения и кой е донесъл ръкописа. В *Описа* му, Том 2, където документът е описан като „Предел Святаго великаго Собора в Константинополе“, е отбелязано изрично, че няма сведения „отде произлиза“.

87. Бележка към славянски ръкопис № 810

Таинство сокровенное... за евреите, за кръвта̀ цото зимат от хри...от началото на XIX в., новобългарски.

Доставил от Самоков Ст. Георгиев.

Цена 10 л.

Всъщност това е ръкописен препис на печатната книга „за безобразията и престъпленията на евреите“, печатана в Солун през 1839 г. В

Отиса си, Том 2, Б. Цонев отбелязва изрично, че текстът е почти еднакъв, само в края има някакви разлики, без да се уточнява какви са те. По тази причина вероятно в случая, за разлика от повечето други, когато е бил повече от пестелив, като че ли референтът е проявил известна щедрост, предлагайки цена от 10 лева. Разбира се липсата на дата върху бележката ни затруднява и да преценим каква е била стойността на българската валута в онзи момент.

88. Бележка към славянски ръкопис № 813

Краткое описаніе поклонѣніе стѣла горѣ Авѣнскѣа.

претис от нач. на XIX в.

8 л. 16°

Доставил Ст. Георгиевъ отъ Самоковъ

цена 0.50.

Това е и цялото описание на паметника в *Отиса*, Том 2, където след № 800 описанията стават пределно кратки и придобиват каталожен вид. Цената е направо смешна, но за съжаление липсва годината, в която е писана бележката – вероятно е 1920 или 1921.

89. Бележка към славянски ръкопис № 819

Молитвеникъ и Поменикъ от началото на XIX в.

Доставил Ст. Георгиевъ отъ²⁶

цена 4 л.

[Подпис] *Б. Цонев*

В *Отиса*, Том 2, Б. Цонев е отбелязал, че ръкописът е от с. Сеславци, Софийско.

90. Бележка към славянски ръкопис № 828

²⁶ Отдолу, с друг почерк, с молив, е написано *Отъ Татаръ Пазарджикъ*, което е задраскано и под него е останало *Съсловци (Софийско)*.

Сръбско-български народни песни....л. 16°.

От началото на XIX. в.

Ст. Георг. Самоков

цена 2 л.

Това е всъщност предпоследният ръкопис, включен в Том 2 от *Описа* на Б. Цонев. Описан е като „Сръбски народни песни, преписани от българин“. Липсват подробности за съдържанието.

91. Бележка към старопечатна книга Описание на Ерусалим от Христофор Жефарович (Рц.781.16)

Описаніе стѣго бжїа града Јерусалима, литографич. печать отъ 1781. Виена –

Доставил отъ Самоков Ст. Георгиев.

цена 5 л.

Пълното описание на книгата е *Симонович, Симеон. Описание святого Божия града Иерусалима, Церкви живоноснаго гроба Господня и прочих мест, в них же по свидетельству святых Евангелистов от рождества до Вознесения Христова многая ко спасению человеческу содеяшася... Виена, 1781 г.*²⁷ Тя е издадена за първи път през 1748 г., с настоятелството на Христофор Жефарович, след връщането му от Йерусалим. Съдържанието е аотирано в заглавието. Текстът и изображенията, които заемат почти половината от състава на книгата, са изрязани върху медни плочи. През 1781 г. се осъществява третото издание със същите тези плочи.

НБКМ в настоящия момент притежава пет екземпляра от това издание. Оцененият от Б. Цонев е с № III (Рц 781.16). Кориците са отделени от книжното тяло, но липси няма. На предния форзац, има приписка от 1813 г., която съдържа информация за поклонническо пътуване до Йерусалим на жител от Казанлък, закупил книгата за 100 гроша. Инвентарен номер за НБ 1335/1911 г. Цената е сравнително ниска за тази рядка книга, вероятно защото екземплярът е с разкъсана подвързия.

²⁷ Вж. подробности у **Михайлович**, Георгије. *Српска библиография XVIII века*. Београд, 1964, № 159.

С тази последна бележки документите, запазени от ръката на проф. Б. Цонев като референт за част от специалните сбирки на библиотеката, приключват. Няма съмнение, че те са били доста повече, но тъй като досега не са били направени сериозни опити за събирането и съхраняването им, са се изгубили при ползването на ръкописите и печатните книги от различни читатели. И все пак запазеният материал е повече от достатъчен, за да бъде признат Беньо Цонев не само като учен и преподавател, но и като референт, допринесъл изключително много за комплектуването на най-ценните колекции на Националната ни библиотека, която, наред с другото, днес може да се похвали и с най-голямата сбирка от славянски ръкописи на Балканите.

14.6.1921 - V Sofii u prof Comelaru

160.

портр 1920

Профессоръ.
Б. ЦОНЕВЪ.
РОДЕНЪ на 12 ЯНУАРИЙ, 1863 г. въ ЛОВЕЧЪ,
ПОЧИНАЪ на 5 ОКТОМВРИЙ, 1926 г. въ СЕФРИЯ.

№ 318

До Уставната Дирекција на
Софийската народна библиотека.

Мила.

Во отговора на писмото Ви од 5. 10,
вдига м. р. под № 182, се вземам право
ме еднакво да се даде, река ме е да
Ви кажа, 2-и Директор, се воспользувам
законовата е Статута од 14. век, срещу
редактор. По старината се заслужавам
маме, но постоје не е соопштен уште,
а само 52 разборки листо, уште не
двостепен, овде се едно време да се
продолжително за Народната библиотека, која
продолжително на примераме од 100 до 120
лева. При случај се се продолжително
за Нар. библ. нека се не забрават да се от-
стапу, од кои е купен и 94 е наутрен
вспоминателно право.

София, 12. XI. 1902.

Со почитание

52 листо

Д. Димитров

264.

Мртвоука от XVII в.

србска редакција, речас
на правоник

135 места 8°

Дочинава са. Цеофрмач
72. Општина.

25. II. 1912.

узна 15 заб.

Young

Дамаскунъ отъ XVIII вѣка,
Драву стени наметени на Со-
гарката кривина отъ Навис.
Кривата пладъ мого на Абдехи-
ски Дамаскунъ - вѣроятно отъ
свѣта мого, ако не и отъ свѣта
иска!

Варени и запад занесени
отъ пѣл и мого-мого усѣмѣт.

Узна:

2. VI. 1914

J. G. G.

319 # 8. (148/905)

Музей с кранки
пронози, карт.

сродна рѣдация,
отъ XV.

безъ нагласно и краѣ.

15 нел

Гоним

20. I.

1914.

д. 84. ф.

Договоръ на нѣмцѣхъ

Казим. Иванъ: Емъго бѣло крѣво еъ
звѣда

283

на 755 е писане убодро! ^{Втрину}
е сембери.

13

Дамаскиан отъ
1755 год, писанъ Іулија,
Нови сръбско-Београд-
ска редакцис,

Занадно картине.
писанъ ~ On I, A 328 - 7 265 а. на јазу
+ не узо. опра.
узна 60 а.

18. VII.

1915.

Stoney

Da ee nazu roestidunmo
мис !!

299 - 3 = 296 м. 8°

№ 266. 3.

$\frac{78}{1916}$.

Сборник, содержащий:

Евангелие с аннотацией,

разные исчисления, слова
и суждения ^{и другие} св. Писания

Мозаика. - Встр XV-XVI.

Редангус слова, по словам,
и различиям. 201 д. 28⁰.

18. III. 1916.

Узна 80.

Гоним

315 (80/1916)6.

Мини за илеуа деви-
опри,

влас XV,

pedagogus sfortea (causa
eduae sfortea cum sfortea -
sfortea. ped.) -

узна 100 н.

Jones

10. VI. 1916.